

Kakareko, Andrzej

Stany życia w Kościele

Studia Teologiczne 22, 281-293

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. ANDRZEJ KAKAREKO

STANY ŻYCIA W KOŚCIELE

Treść: Wstęp; I. Stan do Soboru Watykańskiego II; II. Doktryna Vaticanum II; III. Pozycja prawna świeckich w kpk z 1983 r.; Zakończenie

Wstęp

Kościół, ustanowiony przez samego Chrystusa jako Lud Boży, objawia się w swoich strukturach zewnętrznych jako zbiorowość widzialna, hierarchicznie zorganizowana. Stanowi społeczność wiernych¹, w której poprzez chrzest wszyscy, zgodnie z własną każdego pozycją, są powołani do wypełnienia misji, jaką Bóg powierzył pełnić Kościołowi w świecie².

Ponieważ nie wszyscy wierni mają w Kościele tę samą pozycję, prawodawca kościelny wyróżnia dwa stany: duchownych oraz świeckich³. Spośród jednych i drugich wywodzą się *christifideles*, którzy w szczególny sposób poświęcają się Bogu poprzez śluby lub inne święte więzy, uznane i zatwierdzone przez Kościół⁴. Chodzi tu o stan zakonny.

I. Stan do Soboru Watykańskiego II

1. Duchowieństwo i stan zakonny

Podział wiernych na duchownych, świeckich oraz stan zakonny ma głębokie podłoże biblijno-teologiczne i swoją długą historię.

¹ Już sam grecki termin *ecclesia* oznacza w sposób istotny społeczność, wspólnotę (*ko-inonia, communio, communitas, consortium*) tych, których Bóg „wywołał” z upadłego świata do zbawczego zasięgu łaski. Powołanie i wybranie ze strony Boga (*klésis kai ekloghé*, 2P 1, 10) dopełniają się wzajemnie i tworzą stan (*status*) chrześcijanina, odrębny „stan” „współpowołanych”, czyli *Ek-klesia* – Kościół. Por. V. WARNACH, *Kościół jako społeczność*, w: *Nowy obraz Kościoła po Soborze Watykańskim II*, red. B. Lambert, Warszawa 1968, 38-45; H.U. von BALTHASAR, *Gli stati di vita del cristiano*, Milano 1996, 118-119.

² Kan. 204 § 1 kpk.

³ Kan. 207 § 1 kpk.

⁴ Kan. 207 § 2 kpk.

W Kościele pierwotnym nie istniało jeszcze wyraźne rozróżnienie na duchowieństwo i laikat. Na mocy sakramentu chrztu istniała wspólnota, której zadaniem było pełnienie misji apostoelskiej w świecie. Każdy chrześcijanin był posłany, aby świecie głosić Ewangelię Chrystusa⁵.

Z chwilą, gdy ustały prześladowania Kościoła, „świat” stał się powoli światem chrześcijańskim. Dawne rozróżnienie między Kościołem a światem⁶ ustąpiło miejsca nowemu dualizmowi, który przeciwstawił „egzystencję chrześcijańską w świecie” „egzystencji chrześcijańskiej na sposób rad ewangelicznych”. Życie chrześcijanina charakteryzowało „trwanie w wierze” oraz „trwanie w łasce” i było skierowane na „trwanie w doskonałości” poprzez praktykowanie ewangelicznych rad posłuszeństwa, ubóstwa i czystości. Nie wszyscy jednak praktykowali te rady w jednakowy sposób i w jednakowym stopniu. Jedni żyli w świecie, a inni praktykowali doskonalszą formę życia chrześcijańskiego w zakonach. Podczas gdy w dawnym Kościele kapłaństwo i stan zakonny były traktowane jako odrębne powołania, to z czasem obie te formy życia podciągnięto pod wspólny mianownik – *clerus*. Obie te grupy złączyły się w jeden stan życia, któremu przeciwstawiano wiernych świeckich (*laici*)⁷.

Niektórzy kanoniści okresu średniowiecza, min. Abbas Antquus († ok. 1275), poszerzali znacznie pojęcie kleru. Mówiąc o przynależności do stanu duchownego *in materia favorabili*, przyznawali przywileje stanu duchownego nie tylko duchownym wyższych i niższych święceń, kanonikom katedralnym, mnichom i mniszkom, ale również

⁵ Por. B. LAMBERT, *Kościół jako wspólnota charyzmatów i służby*, w: *Nowy obraz Kościoła*, 70.

⁶ Ten rozdział (*diamerismòs*) realizuje się poprzez podwójne działanie samego Boga: „wybór” i „powołanie”. Poprzez wybór Bóg wyprowadza człowieka ze świata i oddziela go od nie wybranych. Poprzez powołanie Chrystus oznajmia uczniom swój wybór. W ten sposób chrześcijanie, idąc za Chrystusem, stają się Kościołem, „plemieniem wybranym... , ludem Bogu na własność przeznaczonym... , który (Bóg) wezwał z ciemności do przedziwnego swojego światła” (1P 2, 9).

⁷ W porządku społecznym starożytnego Rzymu wyróżniano *status* i *ordo*. *Status* oznaczało wszystkich obywateli z ich ogólnymi prawami i obowiązkami, zaś pojęciem *ordo* określano stan wyższy, uprzywilejowany, który miał swoją podstawę w piastowanym urzędzie lub przywileju; wypływały z nich szczególne prawa i obowiązki. W podobny sposób Kościół pierwotny, mając na uwadze szczególną pozycję duchownych, zaczął ich określać mianem *ordo clericalis*, zaś pozostałych wiernych nazywał *status laicalis*. Ten podział, który pojawił się w IV-VI wieku, dominował w Kościele przez cały okres średniowiecza: „Duo sunt genera Christianorum... clerici et Deo devoti, videlicet conversi... Aliud vero est genus Christianorum, ut sunt laici” (C. 12, q. 1, c. 7).

świeckim, którzy bez składania ślubów, żyli we wspólnotach podobnych do zakonnych i nosili właściwy danej wspólnocie zakonnej strój.

Od pierwszej poł. XII wieku wejście do stanu duchownego następowało poprzez przyjęcie tonsury, która była aktem o charakterze symboliczno-prawnym, powodującym określone konsekwencje natury prawnej. Po pokoju konstantyńskim Kościół otrzymał od władzy świeckiej szerokie uprawnienia, duchowni i zakonnicy uzyskali wiele przywilejów. Z tego powodu wielu duchownych przyjmowało tylko tonsurę, gdyż jej przyjęcie pozwalało korzystać z pełni przywilejów prawnych i podatkowych, które przyznawało duchownym prawo i zwyczaje lokalne.

W średniowiecznej doktrynie kanonicznej bardzo mocno podkreślano godność stanu duchownego, a szczególnie pozycję kapłanów jako „szafarzy tajemnic Bożych”, którzy poprzez swoją posługę mieli za zadanie jednać ludzi z Bogiem⁸. Duchowni, wybrani przez Boga i przez niego powołani, uczestniczyli w świętości samego Boga i ich podstawowym obowiązkiem było zjednoczenie z Bogiem poprzez dążenie do osobistej świętości. Stąd zalecano klerykom życie skromne i unikanie wszelkich pozorów chciwości. Nieustannie przypominano, że wszelkie dobra należą do Chrystusa i jako takie są własnością ubogich: jeśli duchowny przeznaczał na swój użytek więcej, niż to było konieczne do godziwego utrzymania (dobra zbywające – *bona superflua*), akt taki był traktowany jako niegodziwość i grzech⁹.

Szczególna pozycja duchownych jako szafarzy tajemnic Bożych wymagała, aby ich styl życia stanowił przykład dla innych wiernych¹⁰. Ich życie, z uwagi na zadanie nauczania powierzonych im wiernych, musiało być bardziej doskonałe niż życie świeckich.

Normy, które regulowały styl życia i obyczaje kleru znajdujemy w wielu statuach kościelnych pod różnymi tytułami. Większość z nich zawierały rozdziały *de vita et honestate clericorum*¹¹, a te dotyczące życia w czystości zamieszczano w tytułach *de cohabitatione clericorum et mulierum*.

⁸ Kanoniści z upodobaniem cytowali słowa św. Pawła: „słudzy Chrystusa i szafarze tajemnic Bożych” (1 Kor 4, 1).

⁹ Dionisius Cartusianus w swoim dziele *De vita canonicorum* pisał: „Quod ergo unus in suum usum convertit superflue, seu quod sibi reservat avare; item quod sibi acquirit immoderare, hoc subtrahit aliis, praesertim egenis et furti seu rapine incurrit peccatum, imo et gravem crudelitatem”.

¹⁰ Kanoniści często przytaczali słynne twierdzenia św. Jana Chryzostoma: „bene vivendo et bene docendo populum instruis”.

¹¹ Termin *honestas* został zaczerpnięty przez kanonistów z prawa rzymskiego i służył na określenie wszystkiego, co było zgodne z zasadami porządku społecznego, co w opinii

Znaczenie przykładowego życia duchowieństwa podkreślił Sobór Trydencki. Ojcowie Soboru, chociaż nie wypracowali nowego całościowego modelu życia duchownego¹², to jednak wskazali na potrzebę odpowiedniej formacji kandydatów do kapłaństwa w seminariach duchownych¹³. Sobór przypomniał też, że kapłaństwo jest bardziej służbą niż godnością, jest związane z określonym urzędem kościelnym, a nie tylko określonym stanem życia, ukierunkowanym wyłącznie na sprawowanie funkcji związanych z kultem.

2. Stan świecki

U schyłku epoki patrystycznej, po okresie barbarzyńskich najazdów dokonała się w świecie zachodnim doniosła zmiana w systemie nauczania. W okresie rozkładu cesarstwa prawie cała ówczesna struktura szkolnictwa uległa zniszczeniu. Kościół zaczął troszczyć się wówczas o tworzenie szkół i z czasem funkcja nauczania przeszła niepodzielnie w jego ręce. W praktyce tylko duchowni korzystali z tego szkolnictwa i w konsekwencji termin *clericus* stał się synonimem pojęcia „wykształcony”, zaś termin *laicus* stał się synonimem terminu *illiteratus*, „nieoświecony”, przede wszystkim w sprawach wiary¹⁴. Istniało nawet w owych czasach określenie *laicorum genus bestiale*, które świadczy o tym, iż w społeczeństwie ówczesnym skalę wartości wyznaczały koncepcje klasztorne i że w tym społeczeństwie wyraźnie zhierarchizowanym, podporządkowanym Kościołowi, pojmowanemu przede wszystkim jako organ władzy kapłańskiej, świeccy byli w istocie rzeczy nieoświeceni, stanowili po prostu przedmiot pracy duszpasterskiej¹⁵.

Rola świeckich w życiu i działalności Kościoła zmalała do minimum. Jedynie możni patronowie świeccy, cesarz, królowie i książęta,

---

społecznej wypadało czynić i na co pozwalały normy prawa kościelnego. Przeciwnością *honestas* była *turpitude*, która oznaczała styl życia przynoszący ujmę i dezaprobatę społeczną.

¹² Jednym z najważniejszych dokumentów w tej materii był dekret *Nihil est*, uchwalony podczas 22 sesji Soboru dnia 17 września 1562 r. Szerzej na ten temat w: A. KAKAREKO, *La riforma della vita del clero nella diocesi di Vilna dopo il Concilio di Trento (1564-1796)*, Roma 1996, 41-45.

¹³ Problem formacji kandydatów do kapłaństwa został poruszony na sesji w dniu 17 czerwca 1546 r. (Conc. Trident., sess. 5, *Decretum secundum super lectione et praedicatione*). Istotną nowością była dekret *Cum adolescentium aetas*, który nakazał, aby we wszystkich diecezjach zostały utworzone seminaria duchowne (Sess. 23, de ref., c. 18).

¹⁴ E. SCHILLEBEECKX, *Nowy typ człowieka świeckiego*, w: *Nowy obraz Kościoła*, 122.

¹⁵ E. SCHILLEBEECKX, *Nowy typ człowieka świeckiego*, 122.

mieli wpływ na obsadę stanowisk kościelnych (nie na duszpasterstwo), mogli w pewnym stopniu uczestniczyć w synodach i wpływać na ich postanowienia. Większość świeckich swoje powołanie mogła realizować w bractwach, trzecich zakonach i w stowarzyszeniach. Jeszcze Kodeks z 1917 roku określał świeckich – pośrednio – jako chrześcijan nie przeznaczonych do rządzenia wiernymi ani do sprawowania kultu Bożego¹⁶. W związku z tym zagadnienie miejsca świeckich stało się jednym z zasadniczych tematów w procesie reformy Kościoła¹⁷.

II. Doktryna Vaticanum II

Aż do Soboru Watykańskiego II kandydaci do kapłaństwa otrzymywali w seminariach formację opartą o dyrektywy wypracowane na Soborze Trydenckim, w której główny nacisk kładziono na aspekt teocentryczny kapłaństwa oraz wykonywanie funkcji kapłańskich w parafii. Ten sposób przeżywania kapłaństwa zaczął napotykać trudności, które z czasem narastały. Kraje tradycyjnie chrześcijańskie ulegały stopniowej dechrystianizacji; z kolei dechrystianizacja była formą degradacji religijnej.

Te wyzwania podjął Sobór Watykański II. W Konstytucji dogmatycznej o Kościele, po zasadniczym określeniu istoty i natury Kościoła, Sobór wypowiedział się na temat struktury Kościoła w jego aspekcie instytucjonalnym. Zwrócono szczególną uwagę na koncepcję Kościoła jako Ludu Bożego: wszyscy *christifideles* poprzez sakrament chrztu i bierzmowania zostają włączeni w Chrystusa (LG 10a; 11a), wszyscy są członkami Ludu Bożego (LG 9a; 32b-c) i mają udział w prorockiej, kapłańskiej i królewskiej funkcji Chrystusa (LG 13a; AA 2b; por. LG 31a)¹⁸.

Oprócz kapłaństwa tzw. powszechnego, wspólnego wszystkim członkom Ludu Bożego na mocy sakramentu chrztu, w Kościele, na mocy sakramentu święceń, istnieje również kapłaństwo urzędowe, hierarchiczne. Sobór stwierdził, że Chrystus ustanowił w Kościele

¹⁶ Kan. 948. Zob. J. GAUDEMET, *Le droit canonique au milieu du XXe siècle. Du code 1917 à l'avènement de Jean XXIII*, w: *Les Quatre Fleuves* 18 (1983), 35-42.

¹⁷ Patrzenie Kościoła na świeckich zmieniło się wówczas, gdy zaczęto traktować człowieka i świat jako domenę „laicką”. W antropologicznym znaczeniu uznania świeckich wymiarów człowieka i świata laickość ukazała wiernych świeckich w znaczeniu chrześcijańskim i teologicznym. Por. E. SCHILLEBEECKX, *Nowy typ człowieka świeckiego*, 123.

¹⁸ Por. G. CHANTRAINE, *Laikat*, w: *Chrześcijaństwo w świecie*, Warszawa 1993, 12-14.

rozmaite święte posługi, które spełniają szafarze wyposażeni w tym celu w świętą władzę. Ową władzę i posłannictwo pasterskie otrzymali Apostołowie dla siebie i dla swoich następców-biskupów. Biskupi, poza uczestnictwem we władzy kolegialnej nad całym Kościołem, posiadają indywidualną, „własną, zwyczajną i bezpośrednią” władzę pasterską nad powierzonymi sobie Kościołami partykularnymi. Kierują nimi w imieniu Chrystusa, jako Jego „zastępcy i legaci”. Biskupi są zwierzchnikami powierzonego im Ludu Bożego¹⁹.

Współpracownikami biskupów są prezbiterzy. Zostali oni wydzieleni z Ludu Bożego, by całkowicie poświęcić się dziełu, do którego powołał ich Pan. Choć mogą czasem zajmować się sprawami świeckimi, wykonując nawet świeckie zawody, to z tytułu swego wyjątkowego powołania w sposób szczególny i niejako zawodowo przeznaczeni są do świętej służby (LG 31, 2). Ich posługa domaga się tego, by nie upodobnili się do świata, lecz równocześnie wymaga, by na tym świecie żyli wśród ludzi i jako dobrzy pasterze znali swe owce i starali się doprowadzić także te, które nie są z ich owczarni, aby i one usłyszały głos Chrystusa. W posługiwaniu Ludowi Bożemu mają wyróżniać się dobrocią serca, szczerością, siłą i stałością ducha, ustawiczną troską o sprawiedliwość, oglądą towarzyską oraz wszystkim tym, o czym wspomina św. Paweł mówiąc: „mieście na myśli wszystko to, co jest prawdziwe, co czyste, co sprawiedliwe, co święte, co miłe, co chlubne, co dotyczy cnoty lub chwalebnych obyczajów” (Flp 4, 8). Ich obowiązkiem jest opowiadanie wszystkim Ewangelii Bożej (także przez wzorowe życie między ludźmi – PO 4, 1), posługa sakramentalna (PO 5), troska o biednych i słabych, chorych i umierających (PO 6, 3)²⁰. Aby mogli skutecznie realizować przedziwne to dzieło Chrystusa muszą wzrastać w świętości poprzez umartwienie, modlitwę, lekturę słowa Bożego (PO 12-14).

Na Soborze zajęto się również określeniem miejsca świeckich w Kościele. Nie zdołano jednak wypracować teologicznej definicji świeckiego chrześcijanina²¹. W obliczu trudności wybrano opis fenomenologiczny i negatywny: „Pod nazwą świeckich rozumie się tutaj wszystkich wiernych chrześcijan nie będących członkami stanu kapłańskiego i stanu zakonnego prawnie ustanowionego w Kościele, mianowicie wiernych chrześcijan, którzy jako wcieleni przez chrzest

¹⁹ Por. B. LAMBERT, *Nowy typ biskupa*, w: *Nowy obraz Kościoła*, 96-102.

²⁰ Por. A. ANCEL, *Nowy typ kapłana*, w: *Nowy obraz Kościoła*, 103-110.

²¹ Wynika to jasno z początkowych słów LG 31: „Nomine laicorum hic intelliguntur...”. Por. J. BEYER, *Il rinnovamento del diritto e del laicato nella Chiesa*, Milano 1994, 105.

w Chrystusa, ustanowieni jako Lud Boży i uczynieni na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego urzędu Chrystusowego, ze swej strony sprawują właściwe całemu ludowi chrześcijańskiemu posłannictwo w Kościele i w świecie” (LG 31a)²².

„Właściwością specyficzną świeckich jest ich charakter świecki” (LG 31b). Świeccy żyją w świecie, to znaczy pośród wszystkich zarazem i poszczególnych spraw i obowiązków świata, i w zwyczajnych warunkach życia rodzinnego i społecznego. Tam ich Bóg powołuje, aby wykonując właściwe im zadania, kierowani duchem ewangelicznym przyczyniali się do uświęcenia świata na kształt zaczynu, niejako od wewnątrz, i w ten sposób przykładem zwłaszcza życia promieniując wiara, nadzieją i miłością, ukazywali innym Chrystusa (LG 31a, 32; AA 2-4)²³.

Po tej samej linii co Sobór poszedł też Synod Biskupów ds. świeckich z 1987 r.²⁴. Nauczanie Vaticanum II o świeckich, uzupełnia adhortacja apostolska *Christifideles laici* z 1987 r., która w sposób pozytywny próbuje określić kim są świeccy²⁵. Dokument ten podkreśla, iż świeccy są „pełnoprawnymi członkami Kościoła objętymi jego tajemnicą i obdarzonymi specyficznym powołaniem” (CL 9b). W sposób pełny należą oni do Kościoła i do jego tajemnicy, ale są obdarzeni szczególnym powołaniem. Szczególny charakter ich powołania określa ich szczególną pozycję w relacji do społeczności ludzkiej, do świata i spraw doczesnych.

²² Powyższą charakterystykę E. Schillebeeckx nazywa „definicją typologiczną”. Według niego składa się ona z trzech elementów: bycie członkiem Ludu Bożego, nie bycie duchownym, pozostanie w chrześcijańskim stosunku do świata lub do tego, co świeckie, różnym od zakonnika. Te trzy „elementy” określa Schillebeeckx jako „rodzajowy aspekt pozytywny”, „aspekt negatywny lub funkcjonalny” oraz „gatunkowy aspekt pozytywny”. Zob. *La définition typologique du laïc chrétien*, w: *L'Église de Vatican II (Unam Sanctam, 53 c)*, Paris 1966, 1032.

²³ Ten aspekt powołania świeckich w Kościele bardzo mocno podkreślił G. Martelet w swoim komentarzu do Soboru Watykańskiego II: „Całkowita świeckość laika jest w istocie główną cechą jego chrześcijańskiej tożsamości, odróżniającą go w pełni od duchownych i *a fortiori* od aspektów życia zakonnego. (...) Charakterystyczną cechą świeckich jest więc ich całkowity brak pragnienia przynależności do innej kategorii. (...) Status laików, jako ludzi w pełni świeckich, określa ich przeznaczenie do stawiania się jako świeccy chrześcijanami: paradoks ten to ich najlepszy dział”. *Les Idées mâtresses de Vatican II*, Paris 1966, 235.

²⁴ Problem ten został podniesiony przez kard. Ratzingera: por. G. CAPRILE, *Il Sinodo dei Vescovi 1987, La Civiltà Cattolica III* (1989), 180.

²⁵ Zob. J. BEYER, *Il rinnovamento del diritto*, 119-129.

Sobór podkreślił również specyficzny charakter powołania do stanu zakonnego i jego szczególne miejsce w strukturze Kościoła: „Stan ten [zakonny]... nie jest stanem pośrednim pomiędzy stanem duchownym i świeckim, lecz z jednego i drugiego Bóg powołuje niektórych chrześcijan, aby w życiu Kościoła korzystali ze szczególnego daru i byli, każdy na swój sposób, pomocni w zbawczym jego posłannictwie” (LG 43b). Zakonnicy, poprzez śluby albo inne święte więzy naturą swą podobne do ślubów, którymi zobowiązują się do praktykowania ewangelicznych rad czystości, ubóstwa i posłuszeństwa, mają gorliwie starać o to, aby za ich pośrednictwem Kościół coraz lepiej ukazywał Chrystusa – bądź to oddającego się kontemplacji na górze, bądź zwiastującego rzeszom Królestwo Boże, bądź uzdrawiającego chorych i ułomnych, a grzeszników nawracającego do cnoty, bądź błogosławiącego dzieciom i dobrze czyniącego wszystkim, a zawsze posłusznego woli Ojca, który Go posłał (LG 46a,b). Przez swój sposób życia dają wspaniałe i zaszczytne świadectwo temu, iż świat nie może się przemienić i ofiarować się Bogu bez ducha ewangelicznych błogosławieństw (LG 31b)²⁶.

III. Pozycja prawna świeckich w kpk z 1983 r.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r., będący normatywnym wyrazem deklaracji Soboru Watykańskiego II, określa szczegółowo status prawny poszczególnych kategorii wiernych we wspólnocie kościelnej. Zgodnie z wytycznymi Soboru kan. 228 § 1 KPK przyznaje świeckim prawo otrzymania ze strony hierarchii kościelnej urzędów i funkcji kościelnych, które mogą oni sprawować stosownie do przepisów prawa²⁷. Chodzi oczywiście o te urzędy, które nie są związane z sakramentem święceń. W takiej sytuacji świeccy mogą jedynie współpracować z duchownymi zgodnie z przepisami prawa²⁸.

Kodeks określa najpierw obowiązki i prawa wszystkich wiernych, a potem mówi o obowiązkach i prawach wiernych świeckich, omawiając nie tylko te, które są specyficzne dla ich pozycji świeckiej, ale także

²⁶ Por. J. F. MOTTE, *Życie zakonne w Kościele i świecie*, w: *Nowy obraz Kościoła*, 272-274.

²⁷ Tego rodzaju uprawnień nie przewidywał Kodeks pio-benedyktynski, zastrzegając całą władzę jurysdykcji dla duchownych. Zob. kan. 118 KPK z 1917 r.

²⁸ Kan. 129 § 2. Por. *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*, Osservatore Ronmano (1998) 12 (odtąd: *Instrukcja*), 32. Owa możliwość współpracy wynika z odpowiedzialności wszystkich chrzczonych, mającej swoje źródło w ich powołaniu. G. Chantraine, *Laikat*, 129-142.

inne zadania i funkcje, które nie są im przypisane w sposób wyłączny. Niektóre z nich dotyczą wszystkich wiernych, zarówno wyświęconych, jak i nie wyświęconych, inne natomiast stanowią formę bezpośredniej współpracy z sakramentalną posługą wiernych wyświęconych. W odniesieniu do zadań i funkcji wiernych nie wyświęconych nie przysługują im prawo do ich wykonywania, ale są oni zdolni, by otrzymać od świętych pasterzy te urzędy kościelne i posługi, które wolno im piastować zgodnie z przepisami prawa lub też z braku szafarzy mogą wykonywać pewne obowiązki w ich zastępstwie²⁹. Odnośnie współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów należy respektować odrębność i wzajemną komplementarność funkcji, na którą wskazują obowiązujące przepisy dyscyplinarne.

Kan. 228 § 2 przyznaje świeckim – odznaczającym się wiedzą, roztropnością i uczciwością – prawo do pełnienia funkcji biegłych i doradców, również w radach działających zgodnie z przepisami prawa, celem świadczenia pomocy pasterzom Kościoła. Mogą oni skutecznie współpracować z pasterzami w ramach struktur kościelnych. Przykładem realizacji tej normy są przepisy zezwalające na udział świeckich w synodach regionalnych, prowincjalnych i diecezjalnych³⁰. Wierni świeccy mogą też wchodzić w skład rad duszpasterskich diecezjalnych i parafialnych oraz rad ds. ekonomicznych. Dokument międzykasterialny o współpracy świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów podkreśla, iż rady te posiadają jedynie głos doradczy i nie mogą w żaden sposób stać się instytucjami podejmującymi wiążące decyzje³¹. Jeśli wymagają tego lokalne okoliczności, ordynariusze mogą powoływać specjalne zespoły studyjne lub grupy ekspertów w celu rozważenia konkretnych problemów. Gremia te nie mogą jednak stawać się instytucjami równorzędnymi ani podważać autorytetu diecezjalnych rad kapłańskich i duszpasterskich oraz rad parafialnych, ustanowionych przez Kodeks³².

Znacznym osiągnięciem obecnego prawodawstwa jest udzielenie wiernym świeckim prawa do nauczania w zakresie wiedzy teologicznej, po otrzymaniu zlecenia od kompetentnej władzy kościelnej³³. Mają oni prawo do zdobywania wiedzy w zakresie „świętej nauki”, wykładanej w kościelnych uniwersytetach i fakultetach³⁴. Uprawnie-

²⁹ *Instrukcja*, 33.

³⁰ Kan. 443 § 4; 463 § 2.

³¹ *Instrukcja*, art. 5 § 2.

³² *Instrukcja*, art. 5 § 5.

³³ Kan. 229 § 3.

³⁴ Kan. 229 § 2.

nie to pozostaje w relacji do obowiązku dotyczącego zdobywania niezbędnej znajomości nauki chrześcijańskiej (por. kan. 229 § 1).

Prawodawca kościelny przyznaje wiernym świeckim, ale tylko mężczyznom, prawo do przyjmowania i pełnienia na stałe posługi lektora i akolity zgodnie z zarządzeniami Konferencji Biskupów³⁵. Zgodnie z przepisami prawa wszyscy świeccy bez względu na płeć mogą być czasowo wyznaczeni do pełnienia funkcji lektora oraz wykonywać inne funkcje liturgiczne, min. komentatora i kantora³⁶. Gdy wymaga tego konieczność, z braku szafarzy, chociażby nie byli lektorami lub akolitami, świeccy, zarówno mężczyźni i kobiety, mogą uczestniczyć w posłudze słowa Bożego, przewodniczyć modlitwom liturgicznym, udzielać chrztu, rozdzielać Komunię św., zgodnie z przepisami prawa³⁷.

Odnosnie posługi słowa Bożego, na mocy sakramentu chrztu i bierzmowania, świeccy mogą być powołani do współpracy w wykonywaniu tej posługi z biskupem i kapłanami³⁸. Mogą być dopuszczani do jego głoszenia w kościołach i kaplicach, jeśli w pewnych wypadkach wymaga tego konieczność lub pożytek, stosownie do ustaleń Konferencji Episkopatu³⁹. Należy zwrócić uwagę, iż głoszenie homilii podczas liturgii eucharystycznej jest zastrzeżone tylko dla kapłanów i diakonów (kan. 767 § 1). Nie mają takiego prawa seminarzyści nie będący diakonami, gdyż homilia nie może być traktowana jako ćwiczenie przygotowujące do przyszłej posługi⁴⁰. Podczas liturgii mszalnej wiernym nie wyświęconym wolno tylko wygłosić krótki komentarz oraz w sytuacjach wyjątkowych świadectwo⁴¹. Nie mogą one jednak przybierać formy homilii. Homilię świeccy mogą głosić jedynie poza mszą św., zawsze jednak zgodnie z prawem lub przepisami liturgicznymi oraz przy zachowaniu klauzuli w nich zawartych⁴².

Na mocy sakramentu chrztu świeccy biorą udział w działalności misyjnej Kościoła: mogą być posłani do podejmowania dzieła misyjnego przez kompetentną władzę kościelną jako misjonarze lub katechiści⁴³.

³⁵ Kan. 230 § 1.

³⁶ Kan. 230 § 2.

³⁷ Kan. 230 § 3.

³⁸ Kan. 759.

³⁹ Kan. 766 KPK.

⁴⁰ Por. *Instrukcja*, art. 3 § 1.

⁴¹ Por. *Instrukcja*, art. 3 § 2.

⁴² Por. *Instrukcja*, art. 3 § 4.

⁴³ Por. kan. 784; 785 § 1. Uprzywilejowaną rolę świeckich w głoszeniu Ewangelii „na współczesnych areopagach” podkreślono na zakończenie Synodu Biskupów w dniu 26.10.2001 r.

W wypadku nieobecności lub przeszkody szafarza zwyczajnego, sakramentu chrztu wolno udzielić świeckiemu katechecie lub innej osobie upoważnionej do tego przez ordynariusza miejsca⁴⁴. Wierny nie wyświęcony może zostać mianowany nadzwyczajnym szafarzem chrztu⁴⁵. Osoba świecka, oficjalnie ustanowiona akolitą oraz mająca upoważnienie stosownie do kan. 230 § 3, może być szafarzem nadzwyczajnym komunii św.⁴⁶. W przypadku gdzie nie ma kapłanów i diakonów prawodawca kościelny przyznaje wiernym świeckim prawo do asystowania przy zawieraniu małżeństw⁴⁷. W wypadku rzeczywistego braku wyświęconego szafarza i z zachowaniem odpowiednich przepisów liturgicznych wierni nie wyświęceni mogą przewodniczyć także nabożeństwom żałobnym⁴⁸.

Gdy brak jest kapłanów, istnieje możliwość powierzenia przez biskupa diecezjalnego udziału w wykonywaniu pieczy duszpasterskiej osobie świeckiej. Nadzwyczajną formę takiej współpracy reguluje kan. 517 § 2 KPK, który zezwala w sytuacji braku kapłanów na współdziałanie wiernych świeckich z pasterską posługą duchownych w parafii. Tego rodzaju upoważnienie ma zawsze charakter nadzwyczajny i wymaga skrupulatnego przestrzegania klauzul zawartych w kanonie⁴⁹.

Wierni świeccy mogą uczestniczyć w wykonywaniu władzy rządzenia sądowniczej i administracyjnej. Tak mężczyźni, jak i kobiety, mogą spełniać urzędy sędziego, audytora, notariusza, asesora, promotora sprawiedliwości i obrońcy węzła małżeńskiego w trybunałach kościelnych⁵⁰. Ustawodawca zezwala im również na pełnienie funkcji legatów papieskich, kanclerzy, notariuszy i ekonomów kurii diecezjalnych⁵¹.

⁴⁴ Kan. 861 § 2.

⁴⁵ Kan. 230 § 3. Należy jednak wystrzegać się nazbyt szerokiej interpretacji tego przepisu oraz unikać udzielania takiego upoważnienia na stałe. Por. *Instrukcja*, art. 11.

⁴⁶ Kan. 910 § 2. Tego rodzaju upoważnienie może być udzielone przez biskupa *ad actum vel ad tempus* lub też na stałe. W wyjątkowych i nieprzewidzianych przypadkach takiego upoważnienia może udzielić *ad actum* także kapłan przewodniczący liturgii eucharystycznej. Trzeba pamiętać, iż funkcja ta ma charakter zastępczy i nadzwyczajny. Por. *Instrukcja*, art. 8.

⁴⁷ Zgodnie z kan. 1112 § 1, aby można było skorzystać z tej możliwości muszą być spełnione trzy warunki: 1) biskup diecezjalny może udzielić tej delegacji wyłącznie wówczas, gdy brakuje kapłanów i diakonów; 2) po uzyskaniu dla swojej diecezji pozytywnej opinii Konferencji Episkopatu; 3) po uzyskaniu zezwolenia Stolicy Apostolskiej. Por. *Instrukcja*, art. 10.

⁴⁸ *Instrukcja*, art. 12. Por. *Ordo Exsequiarum*, praenotanda, 19.

⁴⁹ Por. *Instrukcja*, art. 4 § 1.

⁵⁰ Por. kan. 1421 § 2; 1428 § 2; 1435.

⁵¹ Kan. 483 § 2; 494 § 1.

Należy zwrócić uwagę na przepisy kodeksu odnoszące się do stowarzyszeń wiernych. Zgodnie z kan. 215 Kodeksu mogą one zrzeszać zarówno duchownych jak i świeckich. Są one czymś różnym niż instytucje życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego i zajmują szczególne miejsce w misji Kościoła. Wierni, będący członkami stowarzyszeń kościelnych, a więc i świeccy osobno lub razem z duchownymi, mają za cel dążyć do ożywienia doskonalszego życia, rozwoju kultu publicznego, popierania chrześcijańskiej doktryny, podejmowania dzieł apostołatu, mianowicie poczynań związanych z ewangelizacją, wykonywania dzieł pobożności lub miłości lub ożywienia duchem chrześcijańskim porządku doczesnego⁵². Świeccy mogą zakładać stowarzyszenia prywatne, należeć do różnych stowarzyszeń publicznych, trzecich zakonów, ruchów kościelnych, zorganizowanego wolontariatu. Jeżeli jakieś stowarzyszenie świeckich uzyska status stowarzyszenia publicznego, może realizować cele, których realizacja ze swej natury zastrzeżona jest władzy kościelnej⁵³.

Zakończenie

Wszyscy członkowie Ludu Bożego, duchowni, stan zakonny i wierni świeccy są przedmiotem a zarazem podmiotem komunii Kościoła i jego misji zbawienia. Wszyscy pracują w jednej winnicy Pańskiej, realizując dopełniające się wzajemnie charyzmaty i posługi. W Kościele-Komunii poszczególne stany życia są bardzo ściśle ze sobą powiązane, aż do wzajemnego przyporządkowania. Choć są różne, to jednak wobec siebie są komplementarne i spełniają wobec siebie rolę służebną. Wszystkie służą wzrostowi Kościoła i w nich ukazuje się jego bogata różnorodność. Każdy z nich jest odmiennym i oryginalnym sposobem przeżywania tej samej godności chrześcijańskiej. W ich obrębie, „przy różnorodności posług i jedności posłannictwa”, Kościół, jako jedna i ta sama tajemnica, objawia i przeżywa nieskończoność bogactwa tajemnicy Chrystusa.

---

⁵² Kan. 298 § 1.

⁵³ Kan. 301 § 1.

GLI STATI DI VITA NELLA CHIESA

RIASSUNTO

La storia della Chiesa è la storia di coloro che hanno accolto l'invito a seguire Cristo secondo una molteplice di applicazioni che testimoniano della grande creatività della vocazione cristiana. Per istituzione divina vi sono nella Chiesa tra i fedeli i ministri sacri, chiamati anche chierici. Dall'antichità cristiana il termine *clerus* significava lo stato di coloro che erano consacrati a Dio e al culto Divino. Il *clericus* veniva contrapposto al *laicus*, che indicava un appartenente al popolo credente non chiamato alle funzioni di culto. Proprio perché l'appartenenza allo stato clericale comportava una partecipazione ad un titolo speciale alla gerarchia di ordine, il chierico doveva tenere uno stile di vita conforme all'osservanza dei consigli evangelici. L'*ordo clericalis* significava uno stato di vita superiore con i diritti superiori e gli obblighi particolari. La separazione dal mondo e la professione perfetta dei consigli evangelici distingueva quelli che facevano parte degli ordini religiosi. L'evoluzione della dottrina dopo il Concilio Vaticano II, il criterio fondamentale della *communio*, il rapporto tra il principio di sussidiarietà e "giusta autonomia" nelle diverse realtà ecclesiali hanno aiutato a chiarire la posizione dei singoli fedeli nella Chiesa, anche il posto dei fedeli laici nel Corpo di Cristo. Questo riguarda anche il diritto ecclesiastico. Mentre il Codice del 1917 non riconosceva ai fedeli laici particolari funzioni o uffici, né dava loro spazio alla determinazione dei loro obblighi e diritti in un titolo specifico, il Codice del 1983, sulla base della dottrina conciliare, offre otto canoni nuovi sui laici. Il can. 228 § 1 riconosce che i fedeli laici sono abili a ricevere quegli uffici e quelle funzioni per i quali risultano adatti e che, secondo il diritto, possono svolgere. Secondo il nuovo Codice essi possono svolgere gli uffici: per es. di economo, di cancelliere della curia, di giudice, di uditore, di notaio nei tribunali ecclesiastici, l'ufficio di insegnare scienze sacre nelle università e facoltà ecclesiastiche, l'adempimento di funzioni liturgiche.